

τινες ψυχραίνουσι τὸ τέως θερμότατον αἶσθημα, ὃ ὑπὸ τῆς θερμουργοῦ καρδίας ἀφαρπασθεῖς νοῦς, πρὸς στιγμὴν ἐκτροχιασθεῖς, ἀναλαμβάνει τὰ ἐκφυγόντα ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἡνία· ἢ πρὸς στιγμὴν καταπιγεῖσα φωνὴ τοῦ Συμφέροντος ἀναλαμβάνει τὸ πρότερον σθένος καὶ αὔθραδες ἐγείρει τὸ μέτωπον, ἢ Ῥαδιοουργίᾳ ἐντέχνως ὑφαίνει ἐν τῷ μεταξὺ τὸν ἰστὸν αὐτῆς καὶ ἀνύποπτα πίπτουσιν ἐν ταῖς πλεκτάναις αὐτῆς τὰ ἀτυχεῖ θύματα. Ἡ ἀναβολὴ γεννᾷ ἀναβολὴν, πολλαπλασιαζομένην ἀπ' ἀπειρον, μέχρι οὐ ἐπέλθη ἀνεπανόρθωτον τὸ κακόν, ὃ χωρισμός, διαζεύγνυται δηλαδὴ πρὸ τοῦ συζευθῶσιν! Ὁ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ζῶν λίαν εὐκόλως πείθεται καὶ ἐξ ἰδίης πείρας περὶ τῆς ἀληθείας τούτων πάντων δι' ὃ ὁ φιλόσοφος ἐλληνικὸς λαὸς ἄνευ περιστροφῶν εὐχεται «ταχεῖαν τὴν στέψιν», ἐλπίζων δι' αὐτῆς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ πάντων τούτων τῶν κακῶν.

ΙΩΑΚΕΙΜ ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΟΥΤΣΟΣ *

ἦν 16ην τοῦ μηνὸς Μαρτίου ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία ἀπέδιδε τὰς ὑστάτας τιμὰς εἰς ἓνα τῶν τελευταίων καὶ ὑψίστων ἐθνικῶν τύπων τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, ἐνῶ ἡ Ἐπιστήμη ἐθρῆνει τὴν ἐπιστημονικωτέραν μορφήν, ἐν συγκινήσει δὲ πᾶσα ἐλληνικὴ καρδία ἀπεχαιρέτα τὸν ἀγνό-τερον ἀντιπρόσωπον θεμελιουργοῦ τάξεως ἀνδρῶν, τὸν ἀπαράμιλλον μύστην τῆς Ἐπιστήμης τοῦ Δικαίου, τὸν πρῦτανιν τῆς ἐπιστήμης τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλάδος, τὸν θέσαντα εὐρέα τὰ θεμέλια τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας τοῦ μέλλοντος, ἄνδρα πρώτης πνευματικῆς δυνάμεως, ἡ ἐπίδρασις τῆς ὁποίας εἰσέτι εἰς ἅπαν τὸ ἐλληνικὸν δημόσιον παρεῖχε περιφανεῖς ἐκδολεῦσεις.

Ὁ ἀνήρ, οὐτινος ὁ θάνατος τοῦ ἑλληνισμοῦ ὀλοκλήρου ἀπέσπασε τὰ δάκρυα, ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οἵτινες διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἐξόχων αὐτῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τὴν πόλιν ἐν ἧ γεννῶνται ἀνυψῶσι, καὶ τὸ ἔθνος, ἐν ᾧ ἀνήκουσι, κλειῖζουσι καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ὑπηρετοῦσιν.

* Ἀπόσπασμα ἐξ ἀνεκδότου Μελέτης.

Ἄνδρες, ὡς ὁ Ἰ. Σοῦτσος δὲν ἔχουσι ἀνάγκην τῶν συνήθων νεκρολογιῶν, ἐν αἷς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ ματαιότης πλέκει τὸ ἐγκώμιον· οἱ τοιοῦτοι συνεπάγονται μεθ' ἑαυτῶν τὰ ἔργα καὶ ἀφίνουσιν ἴχνη τῆς ἐκ τοῦ κόσμου διαβάσεώς των, ἐφ' ὧν μετ' εὐλαβείας προσέρονται αἱ ἐπερχόμεναι γενεαί.

* *

Ὁ Ι. Σοῦτσος ἐγεννήθη ἐξ ἡγεμόνων. Ὁ πατήρ του Ἀλέξανδρος ἀνῆλθε τρίς τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον, δις μὲν τὸν τῆς Βλαχίας, ἀπαξ δ' ἠνωμένος τὸν τῆς Μολδοβλαχίας. Ἡ μήτηρ του Εὐφροσύνη ἦν θυγάτηρ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας Ἰωάννου Καλλιμάχη καὶ ἀδελφὴ τοῦ ἐπίσης τὸν αὐτὸν θρόνον ἀνεληθόντος Σκαρλάτου Καλλιμάχη. Ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος, ἀνὴρ μεγάλης παιδείας καὶ ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως, θεωρούμενος ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γαλλοφρονούντος πολιτικοῦ κύκλου, ἀπέθανε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1821, ἀφείς τὸν Ι. Σοῦτσον δεκαεπταετῆ μόλις νεανίαν. Τότε ὁ μὲν πρωτότοκος υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξ. Σοῦτσου, Νικόλαος, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας του, μὲ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου πατρὸς του, ἀφοσιώθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν χώραν, ἧς ἡγεμόνευσεν ἐκεῖνος καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὑψίστα κυβερνητικὰ ἀξιώματα, ἀνηγεμονεύσας μάλιστα κατὰ τὴν γνωστὴν τοῦ 1848 μεσοβασιλείαν ἐν Βλαχίᾳ, καὶ εἰς μελέτας πολιτικᾶς ἠσχολήθη, ἐκδούς γαλλιστὶ περισπούδαστον ἐν Ἰασιφ τῷ 1849 ἔργον «Στατιστικαὶ Σημειώσεις περὶ τῆς Μολδαβίας», ὃ δὲ Ἰωάννης Σοῦτσος κατέφευγεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀφ' οὗ πλησίον τοῦ πατρὸς του ἐν τῇ ἀκμαζούσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσάν του ἑλληνικῇ σχολῇ, τοῖς ἐν Βουκουρεστίῳ δημοσίοις ἐκπαιδευτηρίοις καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοὺς μᾶλλον πεφημισμένους διδασκάλους τοῦ Γένους εἶχε προσκτιθεὶς ἐξόχως τὰς πρώτας πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα βάσεις.

Εἰκοσιπενταετῆς τῷ 1829 ἀπήρχετο εἰς Γενεύην, ὅπως ἐπιδοθῆ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν. Ἐκεῖ ἐδίδασκεν ὁ διάσημος ἰταλὸς Ρόσσης, ἀληθὴς μεγαλοφυΐα, περίφημος συγγραφεὺς. Τούτου μαθητῆς ὑπῆρξεν ὁ Ι. Σοῦτσος, ὑπὸ τούτου ἐμυήθη εἰς τὰς οἰκονομικὰς ἐπιστήμας ἐπὶ τριετίαν ὀλόκληρον, ὑπὸ τοιοῦτον δὲ σοφὸν ἄνδρα προσηκόντως παιδευθεὶς καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιστήμης μετὰ θερμουργοῦ ἐφέσεως ἐμφορηθεὶς, πάλιν ἐπανήρχετο εἰς Παρισίους, ἐπιζητῶν μείζονα καταρτισμὸν, τελειοτέραν παρασκευὴν. Ἐκεῖ συνεδέθη πρὸς ἄλλην ἑκλαμπρὸν ἡγεμονικὴν οἰκογένειαν. Ὁ πρῶν ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας Μιχαὴλ Σοῦτσος, ὅστις τὸ ἡγεμονικὸν αὐτοῦ καθῆκον ἀκρι-

βῶς γινώσκων, ἐθυσίασε τὸ στέμμα του ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους του, διέμε-
 νεν αὐτόθι μετὰ τῆς οἰκογενείας του ὡς πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος. Τοῦ
 αἰοιδίμου τούτου ἀνδρός, ἐνὸς τῶν ἰδρυτῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας,
 ὁ *I. Σοῦτσος*, τὴν θυγατέρα Ἑλένην, τὸν ὠραιότερον τύπον τῆς ἐκ-
 θειαζομένης ἑλληνικῆς καλλονῆς, τὴν ἐν τῇ καλλονῇ τοῦ σώματος
 ἴτην κατέχουσαν καλλονὴν κρίσεως καὶ αἰσθήματος, ἀληθῆ Ἑλληνίδα
 τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους, νυμφεύεται, συνδεόμενος οὕτω πρὸς ὁμώ-
 νυμον οἶκον, κέντρον τοῦ ἄνθους τῆς νεαρᾶς τότε κοινωνίας, οἴκον,
 περιφανῶς καταδείξαντα εἰς τοὺς ξένους, ἐπισκέπτας ἐκ φιλομαθείας ἢ
 ἄλλης ὑπηρεσίας, ὅτι ἡ νεωτέρα Ἑλλάς καίτοι ἐν μέσῳ ῥεπιπίων, καί-
 τοι ἐξερχόμενη τυραννικῆς κατακτῆσεως, διέσωζεν ἀκόμῃ ἀκμαῖα τὰ
 σπέρματα τοῦ Πολιτισμοῦ.

Αἱ πρῶται ἀναμνήσεις, αἱ πρῶται ἐντυπώσεις τῆς ζωῆς τοῦ *I. Σού-*
τσου ὑπῆρξαν τοσοῦτον ἐξοχοί, τοσοῦτον μεγάλοι. Ἐν Εὐρώπῃ κατα-
 φυγῶν, ὑπεχρεοῦτο νὰ παρακολουθῆ μετὰ παλμῶν καρδίαις τὰς διαφύ-
 ρους τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος τύχας. Ἡ πατρὶς ἡμῶν ἀνεγεννᾶτο ἐκ τῆς
 τέφρας αὐτῆς, ὁ ἠρωϊσμὸς καὶ ἡ καρδίαι παρέδιδον Ἔθνος ἐλεύθερον, ἡ
 ἀπαράμιλλος ἐθελουσία καὶ ἡ αὐταπάρνησις, ἐδημιούργουν ἐκ τοῦ μη-
 δενὸς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, καθίδρουν τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, ὡς τὸν
 πρῶτον σ-αθμὸν τῆς Ἑθνικῆς σταδιοδρομίας καὶ ἀνεστήλωνον περιόδο-
 ζον τὴν ἑλληνικὴν ἐντολήν. Τὰ τιμολφέστερα αἰσθήματα, αἱ ἱερώτε-
 ραι ἀναμνήσεις, ποικίλα συναισθήματα φόβων καὶ ἐλπίδων ἐπλήρουν
 πᾶσαν καρδίαν, ἡ δὲ ἰδέα τῆς πατρίδος προσήλου τὸν λαμπρότερον
 ἀδάμαντα εἰς τὸ στέμμα ἐκείνο, οὐτινος τὸν περιφανῆ στολισμὸν ἐπό-
 θουν τὰ τῆδε κάκεισε διεσπαρμένα τέκνα τοῦ ἔθνους.

Διηνοίγετο νέος ἀγὼν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης, ἀγὼν ὑπὲρ τῆς πατρί-
 δος, ἀγὼν ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ ἀγὼν οὗτος ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς
 ἄνδρας τῶν ἐποχῶν ἐκείνων, ὡς κληρονομικὴ ὑποχρέωσις ὑπὸ τῆς οἰ-
 κογενείας, ὑπὸ τῆς πατρίδος, ὑπὸ τῶν χρόνων καθ' οὓς ἐγεννήθησαν.
 Ἀνέθρωσκον νέοι ἄνθρωποι, ὁ ἐθνικὸς βίος ἐνέφανε βαθυτάτον πρὸς τὰ
 πρῶτω ὄργανόν, ὑπὸ τὰ γενικὰ δ' αἰσθήματα ἐκόχλαζεν εἰς τὴν ψυ-
 χὴν τοῦ λαοῦ πόθος ἱερὸς πρὸς τὴν πρόοδον.

Ἀνεφάνησαν τοιοῦτοι, διὰ τῶν χειρῶν τῶν ὁποίων θὰ ἐκαλλιε-
 γοῦντο αἱ γλυκύτεραι ἐθνικαὶ ἐλπίδες, ἐν μέσῳ δὲ τῶν νεφῶν καὶ τῶν
 ἀγλῶν τῶν ἐθνικῶν δυσπραγιῶν ἤρχιζε ν' ἀκτινοβολῆ τὸ πνεῦμα τῆς
 πρόοδου, πανταχόθεν δ' ἐκαλοῦντο οἱ νέοι ἄνδρες, οἵτινες ἔμελλον νὰ
 θέσωσι τὰς βάσεις τῆς παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικῆς παιδείσεως, συνεχι-

σωσι τὸ ἔργον τῶν μεγάλων διδασκάλων, ὅσοι ἐχειραγώγησαν αὐτὸ πνευματικῶς, καὶ μεταδώσωσιν εἰς τοὺς νεωτέρους τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν ἀμετάτρεπτον πρὸς τὸ ἔργον προσήλωσιν ἐκείνων, οὓς τὸ Ἑλλην. Ἔθνος, ἀφ' οὗ ἀπέβαλλε τὰς ἀλύσεις μακροῦς δουλείας, εἶχε πλέον ἀπολέσει, ἢ ὁ θάνατος εἶχεν ἀφαιρέσει ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τῆς πατρίδος. Καὶ τί δὲν δύναται τις νὰ θαυμάσῃ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ ἐποχῇ, καθ' ἣν καὶ τὰ εἰδῶλα τῶν πατραγαθῶν καὶ ἡ ἀτομικὴ εὐημερία ἐθυσιάζοντο πρὸ τοῦ γενικοῦ ἀγαθοῦ, πρὸ τῆς ἐφέσεως τῆς νέας ἐργασίας, ἐδημιουργεῖτο δὲ πανταχόθεν ἡ αὐτοθυσία ὑπὸ τὴν ἀληθῆ ἐκείνην ἔννοιαν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὁποίας ὁ βίος τῶν Ἑθνῶν, ἅτινα πρέπει νὰ ζήσωσιν, ἀνυψοῦται εἰς κοσμοϊστορικὴν περιωπὴν, οἱ δὲ λαοί, αἰσθανόμενοι τὰς παραδόσεις των, τὸ μέγα αὐτῶν παρελθόν, ἀνασύρῳσι μόνον των τὰς πύλας τοῦ μέλλοντος.

Τέκνον περίβλεπτον τῶν ἐποχῶν τούτων ὑπῆρξεν ὁ *I. Σοῦτσος*, περιφανῆς πρωτεργάτης τῶν χρόνων ἐκείνων, ὑπέρμαχος τῶν ἐλευθεριῶν καὶ καλλιεργητῆς δεξιὸς τῆς Ἑθνικῆς ἡμῶν γλώσσης, ἔχων συνεργάτας διαπρεπεῖς ἄλλους ἄνδρας, ἀπὸ τῶν χειλέων τῶν ὁποίων ἠκούοντο οἱ ἐντονώτεροι πατριωτικοὶ φθόγγοι καὶ εἰς τὰ στήθη τῶν ὁποίων ἐπαλλων μεγάλαι καὶ γενναῖαι καρδίαι. Ἐν τῇ πρώτῃ πάλῃ τῶν ἐθνικωτέρων ἰδεῶν, εἰς τὰ πρῶτα βήματα τοῦ Ἑθνους ἀνευρίσκομεν τοὺς ἀγῶνας του, θαυμάζομεν τὴν ἀρετὴν του.

* *
*

Ἐν μέσῳ ἐρειπίων, ἀχνιζόντων ἔτι ἐξ αἵματος καὶ ἐκ πυρός, ἀνακύψασα ἐξ ἐπιθανατίου ἀγῶνος ἡ Ἑλλάς ἐσκέφθη περὶ ἰδρύσεως Πανεπιστημίου. Ἦθελον διαψευσθῆ αἱ προσδοκίαι καὶ αἱ παραδόσεις τοῦ Ἑθνους, εἰ τοῦτο ἀμέσως δὲν κατήρχετο τῆς ἐργασίας διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ πρώτου πνευματικοῦ κέντρου, γενικοῦ διδασκαλείου τῶν Ἐπιστημῶν. Ὁ α' βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, ὁ ἀληθῶς φιλόμουσος καὶ πλήρης καρδίας ἡγεμὼν ἐκείνος, θελήσας νὰ συνδέσῃ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ, μετὰ τῆς ἀναγεννήσεως αὐτῆς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τοῖς γράμμασιν, ἔδρυν ἐν ἔτει 1837 τὸ Ἑθνικὸν Πανεπιστήμιον. Μετὰ τῶν πρώτων λογίων καὶ ἐπιστημόνων ἀνδρῶν, τῶν θεωρηθέντων ἱκανῶν, ὅπως θέσωσι τὰς βάσεις τῆς δημιουργίας τοῦ νέου μέλλοντος καὶ μορφώσωσι τὴν γλῶσσαν τῆς ἐπιστήμης, ἀναφαίνεται ἐπίσημος πρωτεργάτης ὁ *I. Σοῦτσος*, σπεύδων νὰ παράσχῃ εἰς τὴν ὑπὸ τὴν ζείδωρον αὔραν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐνομίας ἀνα-

πτυσσομένην, μετὰ παρέλευτιν τεσσάρων σκοτεινῶν αἰώνων δουλείας, νεότητα τῆς Ἑλλάδος, τὸν πρῶτον ἐπιστημονικὸν ἄρτον.

Ὅποσον μεγάλη, ἀλλὰ καὶ ὅποσον δυσέκβολος, βαρεῖα ἡ στιγμή τῆς πρώτης αὐτῆς ἐντολῆς, ἣν ἀνελάμβανε μετ' ἄλλων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, τῶν κορυφῶν τῆς ἀρτιπαγοῦς τότε ἑλληνικῆς κοιωνίας, ὁ Ι. Σοῦτσος, ἐκ τῶν δυσχερεῶν ἀντλῶν δυναμιν καὶ σθένος ἰσχυρὸν πρὸς τὴν ἐργασίαν τοῦ μετέπειτα μεστοῦ πόνων βίου του, δι' οὗ ἐμελλε νὰ γαλουχηθῶσι καὶ καταφωτισθῶσιν αἱ ψυχαὶ τῆς νεότητος μετ' τὴν αἰωνίαν λάμψιν καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν, μετ' τὸ βάθος τῶν πρώτων πνευματικῶν γνώσεων. Εὐδαίμων ἡ πατρίς, περικλείουσα εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τοιαῦτα τέκνα. Ὁ Ι. Σοῦτσος παρορῶν οἰκονομῶν ἄλλην σκέψιν ἀποδύσεως αὐτοῦ εἰς ἕτερον στάδιον, παρέχει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς σπανιώτατον παράδειγμα αὐταπαρνησίας καὶ μεγαλοφροσύνης. Ἡ γέννησις αὐτοῦ, δὲν τὸν προώριζε διὰ τὸ ἔργον τῆς μυσταγωγίσεως τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας εἰς τὴν ἐπιστήμην, καὶ ὅμως μετὰ ζηλευτῆς θελήσεως ἀποδύεται εἰς αὐτήν, καὶ ἀναδείκνυται ἀληθῆς ἀριστεύς. Γεννηθεὶς παρὰ τὰς βαθμίδας ἡγεμονικοῦ θρόνου προώριστο νὰ περιβληθῆ καὶ οὗτος, ὡς οἱ πατέρες του, τὴν ἡγεμονικὴν ἀλουργίδα, εὐτυχεῖ ὅμως διὰ τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἀγορμαί, ἄλλως ἀπεφασίσαν καὶ ὁ ἀβρὸς ἡγεμονίδης μεταβάλλεται εἰς κρατερὸν ἀθλητὴν ἐν τῷ σταδίῳ τῶν πνευματικῶν ἀγώνων, ἐνθα καὶ προώριστο νὰ διαπρέψῃ, συνδυάζων τοσοῦτον ἐναρμονίως καὶ τοσοῦτον ἐπιχαρίτως ἐπιστημονικὴν μὀρφωσιν, ἐγκυκλοπαιδικὴν μάθησιν, μετ' ἤθους χρηστοῦ καὶ ἀριστοκρατικῆς εὐγενείας.

Ὁ Ι. Σοῦτσος, πάρεδρος ὢν ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς Ἐπικρατείας, διωρίζεται τὸ πρῶτον ἔκτακτος καθηγητῆς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, μετ' αὐτοῦ δὲ συνδιορίζοντο ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ ὡς ἐπίτιμοι μὲν καθηγηταὶ ὁ πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου Κλονάρης, ὁ εἰσαγγελεὺς αὐτοῦ Ράλλης, ὁ ὑπουργικὸς σύμβουλος καὶ εἰσηγητῆς ἐν τῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἐπικρατείας Προβελέγγιος, ὁ ἀρειοπαγῆτης Φέδερ, ὁ ἀντεισαγγελεὺς τοῦ Ἀρ. Πάγου Μελάς, ἔκτακτοι δὲ ὁ Μαυροκορδάτος καὶ Ἀργυρόπουλος. Τοιοῦτοι οἱ ἄνδρες τῆς νέας τότε ἐποχῆς, ἧς τὸ πνευματικὸν στερέωμα ἐμελλον νὰ φωτίσωσι φαινοὶ τῆς ἐπιστήμης ἀστέρες. Μετὰ πενταετίαν, τὴν 9ην Νοεμβρίου τοῦ 1842 ὁ Ι. Σοῦτσος διορίζεται τακτικὸς καθηγητῆς, τὸ 1860 ἐπίτιμος, ἐκ νέου δὲ τακτικὸς τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1862. Τῷ 1864, ἐκλήθη ὡς Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας, διαλυθέντος ὅμως ταχέως τούτου, ἐπανῆλθεν ὁ ἀνήρ

εις τὰς πεφιλημένας αὐτῷ ἀσχολίας τῷ 1867, διορισθεὶς καὶ αὐθις τακτικὸς καθηγητής.

*Ἐκτοτε παραμένει ὁ ἐπιφανὴς ἐπιστήμων, παράδειγμα θρησκευτικῆς ἀφοσιώσεως καὶ προσηλώσεως πρὸς τὸ καθήκον, ἔκτοτε προωρίσθη ἐπὶ ἡμῖσι αἰῶνα διδασκαλίας ἀνελλιποῦς καὶ ἐπιστημονικῆς δραστηριότητος ἀκαταπονήτου ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας, ἀληθῆς τῆς ἀνθρωπότητος εὐεργέτης, καλούμενος νὰ χειραγωγῆσθαι εἰς τὰς δυσβάτους τρίβους τῆς ἐπιστήμης ὁλόκληρον κόσμον, καὶ νὰ παραμείνη ὁ ἀληθέστερος ἀθλητῆς ἐν τῷ νέῳ σταδίῳ τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου. Ὁ ἀρχαιότερος τοῦ Ἑλλήνων Πανεπιστημίου καθηγητῆς, ὑπῆρξε τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος εἰδωλον λατρείας καὶ σεβασμοῦ, ἐδίδαξε δ' εἰς αὐτὴν μετὰ τῆς Νομικῆς ἐπιστήμης καὶ τὰς εὐγενεστέρας καὶ πατριωτικωτέρας ιδέας, ἐγκρατέστατος τῶν κλασικωτέρων ἱστοριῶν, πάντοτε δὲ ἀπὸ τῆς καθηγητικῆς ἑδρας, μὲ βαθύπλουτον καὶ ἀκμαίαν καρδίαν, μὲ διαρκῆ καὶ ἀμετάπτωτον ἐνθουσιασμόν, μὲ θαυμασίαν σαφήνειαν, ἐδοθεὶς εἰς τὴν ἀληθῆ τῆς ἐπιστήμης ὑπηρεσίαν, ἐγένετο μυσταγωγὸς τῆς πολιτικωτάτης καὶ κοινωνικωτάτης τῶν ἐπιστημῶν, ὁ πνευματικὸς πατὴρ τῶν νεωτέρων γενεῶν, καταλιπὼν νέα ἐνδοξα ὑστερογραφα, ἅτινα ἐχάραξε διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ χειρὸς ἐπὶ τῶν οἰκογενειακῶν περγαμηνῶν.

* *
*

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1887 ἠμόθυμον τὸ Ἔθνος, ὅπερ ἠτύχησε ν' ἀριθμῆσθαι τὸν *I. Σοῦτσου* ἐν τοῖς πρωτεύουσι τῶν διδασκάλων καὶ πνευματικῶν αὐτοῦ ὀδηγῶν, μετεῖχε μοναδικῆς ἑορτῆς. Ὁ γηραιὸς Ἕλληνας σοφὸς μόνος αὐτὸς ἐκ τῶν διορισθέντων ἄμα τῇ συστάσει τοῦ Πανεπιστημίου καθηγητῶν, ἠτύχησε νὰ πανηγυρίσῃ τὴν πεντηκοστὴν ἐπέτειον τοῦ διορισμοῦ του καὶ νὰ ἴδῃ παρερχομένας τὰς μορφὰς τῶν εἰς δύο γενεὰς ἀνηκόντων ἀκροατῶν του, οὓς διὰ χειρὸς ἰσχυρᾶς καὶ ἀσφαλτοῦς ἐποδηγέτησε, ἐσκήρτησε δὲ ἡ καρδία του ἐκ χαρᾶς καὶ συγκινήσεως, ἀπεικονισθείσης ἐξόχως ἐπὶ τῆς μελιχίῳ καὶ εὐγενοῦς αὐτοῦ μορφῆς. Ὡς εἰς εὐλαβὲς προσκύνημα, πολυπληθεῖς κύκλοι ἐξεδήλουν τὴν χαρὰν αὐτῶν, μετὰ σεβασμοῦ τὰ συγχαρητήρια καὶ τὰς ἐγκαρδιωτέρας ἐνδείξεις τιμῆς ἐκφράζοντες πρὸς τὸν ἐπὶ 54 ὁλόκληρα ἔτη μετ' ἀληθοῦς πίστεως παραμείναντα πιστὸν στρατιώτην ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων τοῦ Ἑλληνικοῦ φάρου, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν δ' ἐγκαταλείψαντα τὴν θέσιν, ἐν ᾗ ἐκ νεότητος ἐτάχθη.

*Αν τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιτήμιον ἦνε ὁ Παρθενῶν τῶν Ἑλλήν. γραμμάτων, ὁ *I. Σούτσος* ἀχώριστος αὐτοῦ σύντροφος, ἀφ' ἧς ἐποχῆς τοῦτο καθιδρύθη, ὑπῆρξεν ὁ Περικλῆς αὐτοῦ, ὅστις ἐλάμπρυνεν αὐτὸ καὶ ἔθετο τὰς βάσεις τοῦ μέλλοντος τοῦ Πανελληνίου καθιδρύματος.

* *

Τοιοῦτος ἔξοχος ἠθικός ὄγκος, τοιαύτη μεγαλοπρεπὴς καὶ σεπτὴ προσωπικότης ὑπῆρξεν ἐν τῷ ἐν γένει ἐπιστημονικῷ καὶ κοινωνικῷ κόσμῳ ὁ *I. Σούτσος*. Σοφὸς τοῦ Ἔθνους διδάσκαλος, βαθὺς τῶν γραμμάτων ἐπιστήμων, διαπρεπὴς συγγραφεὺς, πραγμάτων εὐμοιρῶν πλουσιωτάτην καὶ εὐρυτάτην πείραν, ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ ἔχων τὴν ἀλήθειαν, ἀκαταγώνιστος πρόμαχος τοῦ καθήκοντος, δίκαιος καὶ τίμιος, τύπος ἰδιωτικῆς καὶ δημοσίας ἀρετῆς, ἄγκυρα ἐν πᾶσι πεποισθήσεως καὶ ἀληθῆς ἐγγύσης, μεγάλη ἐπιστημονικὴ αὐθεντία, ἀνὴρ μοναδικοῦ πατριωτισμοῦ καὶ ἐξόχου ἠθικότητος, ἀληθῶς φιλελεύθερος, εὐθύτατος μέχρι τῶν ὑστάτων στιγμῶν του τῆς ἀληθείας τομεύς, ὑπὸ τὴν χάριτα τοῦ λόγου, κρύπτων βάθος διανοίας, Πατὴρ - ἔλος ἀγαθώτατος, πραότατος καὶ μελιχίος, ὑπὸ τὴν ὠραιότεραν εἰκόνα οἰκογενειακῆς εὐδαιμονίας, πηγαζούσης ἐξ ἀγωγῆς χριστιανικῆς καὶ ἀγαθῶν διαγμάτων, καταλιπὼν τέκνα, ἐφάμιλλα πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐκείνου ἀναδειχθέντα.

Ποῦ τάχα δύναται ν' ἀναζητήσῃ πλέον ὁ νεώτερος Ἑλλην τοιοῦτους χαρακτῆρας, τοσοῦτον ποικίλου πνεύματος, τοιοῦτους ἀστέρας, τοιοῦτους μαργαρίτας, κοσμοῦντας τὸ διάδημα τοσοῦτον μακρᾶς, εὐσυνειδήτου καὶ εὐεργετικωτάτης ζωῆς ;

Βίος τοιοῦτος, πολυτίμως συντελέσας καὶ μεγαθύμως συντείνας εἰς τὸν πνευματικὸν φωτισμὸν τοῦ Ἔθνους, ἀναμφιλέκτως κατέλιπε φωτίζοντα ἵχνη, μέλλοντα νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τοῦ νεωτέρου ἡμῶν βίου καὶ νὰ δημιουργήσωσι νέας ἐννοίας, νέα συναισθήματα. Οὕτω ἄς πιστεύομεν ὅτι ὁ βίος καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα τοῦ *I. Σούτσου*, ἐν οἷς πολυτίμως ἀπετυπώθη τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ἀποτελοῦντα τὰ θεμέλια τῆς ἀληθεστέρως ἐπιστήμης, προϊόντα τῆς ὁποίας ἀπομένουσιν αἱ ἀγαθαὶ πάντων ἡμῶν πράξεις ἐν τῷ ἐνεργῷ βίῳ, αἰέποτε θὰ μελετῶνται, ὡς ἐκπροσωποῦντα ὀλόκληρον περίοδον κοινωνικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐπιστημονικῆς γενέσεως ἐν Ἑλλάδι, ἔνδοξον μορφήν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νεωτέρως ἑλληνικῆς ἐπιστήμης.